

**TYÖ- JA TASA-
ARVOASIAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO
17/2002 vp**

**Hallituksen esitys laiksi sairausvakuutuslain ja
eräiden muiden lakien muuttamisesta**

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta on 25 päivänä syyskuuta 2002 lähettänyt hallituksen esityksen laiksi sairausvakuutuslain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 147/2002 vp) lausun-
nolle työ- ja tasa-arvoasialtiokuntaan.

Asiantuntijat

Valtiokunnassa ovat olleet kuultavina

- erikoistutkija Marja-Liisa Anttalainen ja hallitussihteeri Lauri Pelkonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Tarja Kröger, työministeriö

- lakimies Suvi Onninen, Kansaneläkelaitos
- sosiaalipoliittinen sihteeri Mirja Janerus, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta asiamies Irma Pahlman, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- lakimies Markku Kojo, Akava ry
- varatuomari Markus Äimälä, Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto TT
- asiamies Juhapekka Suutarinen, Palvelutyönantajat ry
- pääekonomisti Pasi Holm, Suomen Yrittäjät.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan sairausvakuutuslakia, työsopimuslakia, lasten päivähoitosta annettua lakia, lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annettua lakia sekä vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaamisesta annettua lakia muutettavaksi siten, että perheellä on nykyistä joustavammalla mahdollisuudet sovittaa yhteen työ- ja perhe-elämä perheen omien tarpeiden mukaisesti. Esityksen mukaan isien käytettävissä olevaa isyy-
svapaata pidennetään toteuttamalla isien mahdol-
lisuus kuukauden yhdenjaksoiseen vapaaseen.

Vanhempainvapaajärjestelmää ehdotetaan muutettavaksi siten, että äiti ja isä voivat olla samanaikaisesti osittaisella vanhempainvapaalla sopimalla osa-aikatyöstä työnantajiansa kanssa. Vanhemmat jakavat keskenään lapsen hoitovas-
tuun olemalla samanaikaisesti osittaisella hoito-
vapaalla sekä osa-aikatyössä.

Perhevapaiden käyttöä joustavoitetaan niissä tilanteissa, joissa perheeseen syntyy samanaikaisesti kaksi tai useampia lapsia. Äitiysra-
hasäännöksiä muutetaan siten, että äitiysraha on mahdollista siirtää isälle myös siinä tapaukses-

sa, ettei äiti sairautensa vuoksi kykene hoitamaan lastaan. Työnantajille vanhempainpäiväraha-kausien ajalta suoritettavaa vuosilomakustannusten korvausjärjestelmän hakemusmenettelyä yksinkertaistetaan siten, että työnantaja voi hakea korvausta yhdellä hakemuksella äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä kuu-

den kuukauden kuluessa. Korvausta maksetaan myös säästövapaaseen siirretyistä lomapäivistä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2003 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Valiokunta pitää esitystä tärkeänä ja tarpeellisena. Esityksen tavoitteena on helpottaa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista ja lisätä isien osallistumista pienten lasten hoitoon. Isien lisääntyvä osallistuminen lasten hoitoon parantaa naisten ja miesten välistä tasa-arvoa niin työkuin perhe-elämässäkin. Valiokunta pitää tärkeänä, että esityksellä joustavoitetaan perheväpöiden käyttöä myös tilanteissa, joissa perheeseen syntyy samanaikaisesti kaksi tai useampia lapsia tai joissa äiti ei sairautensa vuoksi kykene hoitamaan lastaan. Tärkeää on myös, että esityksellä saatetaan ottoisat isyyslomien suhteen muiden isien kanssa samaan asemaan.

Valiokunta katsoo, että esityksellä voi olla suuri signaalimerkitys. Se viestittää erityisesti isille ja heidän työnantajilleen, että isä on tärkeä myös kotona eikä vain töissä ja että yhteiskunta pitää tärkeänä työ- ja perhe-elämän parempaa yhteensovittamista ja isien nykyistä suurempaa vastuun ottamista pienten lasten hoidosta. Tärkeintä perhevastuiden nykyistä tasaisemman jakautumisen edistämisessä on vaikuttaa yleiseen ilmapiiriin ja asenteisiin niin, että isät ryhtyvät käyttämään oikeuttaan vanhempain- ja hoitovapaaseen tasavertaisesti äitien kanssa. Isien, jotka ovat olleet hoitamassa pientä lasta kotona, on todettu lapsen leikki- ja kouluiässä osallistuvan muita isiä useammin myös äkillisesti sairastuneen lapsen hoitoon, mikä tasoittaa nais- ja miesvaltaisten alojen työnantajien vastuita ja parantaa naisten asemaa työmarkkinoilla.

Ehdotuksen tavoitteiden toteuttaminen edellyttää, että uudistuksesta tiedotetaan tehokkaasti niin perheille kuin työnantajillekin. Tiedotettaessa uudistuksesta työnantajille huomiota on syytä kiinnittää myös siihen, että työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottamisen on todettu parantavan työilmapiiriä ja lisäävän työn tuottavuutta. Valiokunta pitää tärkeänä, että tiedotusta suunnataan erityisesti miesvaltaisille aloille.

Kuukauden isyysvapaa

Esityksellä järjestetään isälle mahdollisuus kuukauden yhtäjaksoiseen isyysvapaaseen. Kuukauden isyysvapaa toteutetaan siten, että isä saa pitää 12 lisäpäivää isyysvapaata välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä edellyttäen, että hän on käyttänyt myös vanhempainrahakauden viimeiset 12 arkipäivää. Isyysvapaan toteutustapa on arvosteltu joustamattomaksi ja katsottu sen aiheuttavan ongelmia varsinkin tilanteissa, joissa perhe on suunnitellut äidin jäävän hoitovapaalle vanhempainrahakauden päättyessä. Tällaisissa tilanteissa kuukauden isyysvapaan pitäminen edellyttää, että äiti palaa kuukaudeksi töihin taikka pitää kyseisenä aikana vuosilomaa tai palkatonta vapaata. Äidin palaaminen kuukaudeksi töihin aiheuttaa helposti ongelmia työpaikalla töiden järjestelyissä ja sijaisen asemassa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että kuukauden isyysvapaan käyttöä ja siihen liittyviä ongelmia seurataan ja asiaan palataan mahdollisimman pian, jos uudistuksen tavoitteita ei saavuteta nyt toteutettavan mallin avulla.

Osittainen vanhempainvapaa

Esitykseen sisältyy ehdotus osittaisen vanhempainvapaan toteuttamisesta siten, että äiti ja isä voivat olla samanaikaisesti osittaisella vanhempainvapaalla sopimalla osa-aikatyöstä työnantajensa kanssa ja jakamalla keskenään lapsen hoitovastuun niin, että he ovat vuorotellen kotona hoitamassa lasta. Osittainen vanhempainvapaa lisää osaltaan perheiden mahdollisuuksia järjestää lapsen hoito perheen olosuhteisiin parhaiten sopivalla tavalla. Se luo uuden mahdollisuuden lisätä isien vanhempainvapaan käyttöä ja helpottaa äidin asteittaista siirtymistä takaisin työelämään.

Osittainen vanhempainvapaa edellyttää sitä, että kumpikin vanhemmista pääsee työnantajan kanssa sopimukseen yhtäaikaaisesti vähintään kahden kuukauden pituisesta osa-aikatyöstä siten, että lapsen hoidon järjestäminen vuorotellen on mahdollista. Laki ei aseta työnantajalle velvollisuutta suostua osa-aikatyöjärjestelyyn, vaan edellyttää työntekijän ja työnantajan välisestä sopimuksesta asiasta. Koska asiasta täytyy sopia, laissa ei valiokunnan käsityksen mukaan ole tarvetta asettaa erillistä määräaikaa sille, kuinka kauan etukäteen työntekijän tulee esittää työnantajalle neuvotteluihin ryhtymistä.

Ehdotuksen mukaan myös osittaisen vanhempainvapaan keskeyttämisestä ja muuttamisesta tulee sopia työntekijän ja työnantajan välillä. Ainoastaan perustellusta syystä työntekijällä on oikeus keskeyttää osa-aikatyö, vaikka sopimukseen ei päästä. Perustelujen mukaan tällainen syy on lapsen hoitoedellytyksissä tapahtunut olennainen muutos, kuten lapsen tai vanhemman kuolema tai avioero, taikka toisen vanhemman työnantajan yksipuolisesti toteuttama työaikajärjestelyjen muutos, joka tekee mahdottomaksi osa-aikatyön jatkamisen.

Perusteltua syytä tulkittaisiin samoin kuin muutettaessa äitiys-, isyys-, vanhempain- tai hoitovapaan ilmoitettua ajankohtaa. Käytännössä tulkinta on ollut varsin tiukka ja esimerkiksi toisen vanhemman työttömyyttä ei ole pidetty perusteltuna syynä muuttaa ilmoitettua vanhempain- tai hoitovapaan ajankohtaa. Ottaen huomioon että kyseessä ovat varsin painavat syyt,

jotka aiheuttavat äkillisen tarpeen muuttaa osa-aikatyöjärjestelyjä vauvaikäisen lapsen hoidon turvaamiseksi, valiokunta katsoo, että lailla ei ole mahdollista säätää mitään ehdotonta määräaikaa siitä, kuinka paljon aikaisemmin työntekijän on ilmoitettava työnantajalle osa-aikatyötä koskevasta muutoksesta.

Perhevapaista työnantajille aiheutuvien kustannusten tasaaminen

Ehdotuksella yksinkertaistetaan menettelyä, jolla työnantajat voivat hakea korvausta vanhempainpäiväraha-kausien ajalta aiheutuvista vuosilomakustannuksista. Saadun selvityksen mukaan korvausta hakee nykyisin hakemusmenettelyn mutkikkuuden takia vain noin kolmannes siihen oikeutetuista työnantajista. Valiokunta pitää menettelyn yksinkertaistamista perusteltuna ja tarpeellisena uudistuksena.

Ehdotuksen mukaan korvausta maksetaan myös säästövapaaseen siirretyistä lomapäivistä. Ehdotus ei muilta osin nosta korvauksen tasoa. Esityksen perusteluissa on todettu, että hallitusohjelman mukaan perhevapaista aiheutuvien kustannusten tasaamista työnantajien kesken nykyisen sairausvakuutusosuuden puitteissa tulee kehittää yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Valiokunta toteaa pitävänsä hyvinä nyt ehdotettuja muutoksia korvausmenettelyn yksinkertaistamiseksi ja säästövapaapäivien sisällyttämiseksi korvauksen piiriin. Samalla valiokunta kuitenkin katsoo, etteivät ehdotetut uudistukset riitä tasaamaan naisvaltaisten alojen työnantajille perhevapaista aiheutuvia kustannuksia, vaan työtä kustannusten jaon tasaamiseksi tulee edelleen jatkaa yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa.

Lakitekniisiä korjausehdotuksia

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että 1. lakiehdotuksen 23 a §:stä puuttuvat voimassa olevan 23 a §:n 2 ja 3 momentin säännökset, jotka on perustelujen mukaan tarkoitus siirtää pykälän 4 ja 5 momentiksi.

2. lakiehdotuksen johtolauseesta puuttuu maininta siitä, että tarkoitus on muuttaa myös 2 §:n otsikkoa.

3. lakiehdotuksen 11 a §:n osalta valiokunta katsoo, että hallituksen esitykseen sisältyvä pykälän muotoilu on kielellisesti epäonnistunut ja ehdottaa, että pykälä muutettaisiin esimerkiksi näin kuuluvaksi: "Sen lisäksi, mitä 11 §:ssä säädetään, kunnan on huolehdittava siitä, että lapsen vanhemmat tai muut huoltajat voivat saada lapselle kunnan järjestämän 1 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun päivähoitopaikan sen ajan päätyttyä, jolta voidaan suorittaa sairausvakuutuslaissa (364/1963) tarkoitettua äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa tai osittaista vanhempainrahaa taikka *jolta suoritetaan isyysrahaa* vanhempainrahakauden päätyttyä *pidettävältä isyysvaapaalta*, ja että lapsi voi olla päivähoidossa siihen saakka, kunnes hän siirtyy perusopetuslais-

sa tarkoitettuna oppivelvollisena perusopetukseen. Päivähoitoa on kuitenkin järjestettävä os aikaisesti, kun lapsi ennen perusopetuslaissa tarkoitettua oppivelvollisuuskäyttä osallistuu perusopetuslain mukaiseen esiopetukseen. Päivähoitoa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä lapsen vanhempien tai muiden huoltajien toivomassa muodossa."

Lausunto

Lausuntonaan työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 11 päivänä lokakuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Jouko Skinnari /sd
vpj. Raija Vahasalo /kok
jäs. Tuula Haatainen /sd
Pertti Hemmilä /kok
Leea Hiltunen /kd
Anne Holmlund /kok (osittain)
Kyösti Karjula /kesk
Esa Lahtela /sd
Pertti Mäki-Hakola /kok

Petri Neittaanmäki /kesk
Håkan Nordman /r
Lauri Oinonen /kesk
Pirkko Peltomo /sd
Tero Rönkä /sd
Osma Soininvaara /vihr
Jaana Ylä-Mononen /kesk
vjäs. Matti Kangas /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.